

УДК (UDC) 94 (477.74) : 929 «1945-1950»
DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2025.4\(52\).822](https://doi.org/10.33782/eminak2025.4(52).822)

'FACE' OF OLD-RITE CLERGY OF IZMAIL EPARCHY (SECOND HALF OF THE 1940s)

Alla Fedorova

Odesa Polytechnic National University (Odesa, Ukraine)

e-mail: alla20086@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0306-7804>

ABSTRACT

The purpose of the research paper is to outline the clergy of the Izmail Old-Rite Eparchy in the first post-war years. For this purpose, biographical data on the clergy are collected from various sources and systematized, which significantly augments the materials published to date.

The scientific novelty is in the comprehensive presentation of biographical data on the Old-Rite clergy of the Izmail region, as well as the characterization of the 'vision' of the Old-Rite clergy by both the Representative for Religious Cults and representatives of the Moscow Old-Rite Archbishopric.

Conclusions. The Izmail Old-Rite Eparchy, following the annexation of the Bessarabia territory to the Soviet Union, was promptly subordinated to the Moscow Archbishopric. Analyzing the reports of O. Ostapenko, Authorized Representative of the Council for the Affairs of Religious Cults in Izmail Oblast, and the documents of the Izmail Old-Rite Eparchy, it is proven that the Old-Rite clergy was under close supervision of the authorities. Since the end of 1945, clergymen were required to submit autobiographies and questionnaires detailing their origin, education, the names and dates of their ordination, and their whereabouts during the occupation. A third of the priests were born and began their service to the church in Romania; the rest were of local origin. Most of the clergymen were ordained during the period in which the Izmail Eparchy was under the jurisdiction of the Metropolis of Belaya Krinitza (Bila Krynytsia). Accordingly, the attitude towards them was as if they were 'Romanophiles'. The authorities sought evidence of their 'counter-revolutionary activities' and collaboration with the occupation authorities. Consequently, priests A. Romanov, S. Dietkov, and I. Sosin were repressed.

In their biographies, the clergy sadly stated that any relations with relatives in Romania were severed. The property of the priests was nationalized. For instance, I. Isariev, the priest of the town of Kiliia, was an excellent winegrower; T. Platonov from the village of Tatarbunary ran an inn and a restaurant. The Soviet policy of nationalization resulted in the dissolution of prominent landowners and the subsequent deprivation of religious communities of their financial support.

The clergy in the Old-Rite communities wielded significant authority. Following 1945, it came under the complete control of the government structures. In the eyes of O. Ostapenko, the Authorized Representative of the Council for the Affairs of Religious Cults in Izmail Oblast, and Iosif (Morzhakov), the Bishop of Chisinau, the local clergy, together with Bishop Arsenii, were considered ignorant, fanatics, conservatives, Romanianophiles, and, to some extent, mercantile individuals. Such an attitude undermined the authority of the priesthood.

Keywords: Izmail Old-Rite Eparchy, Moscow Old-Rite Archbishopric, Council for the Affairs of Religious Cults, clergy, repressions

«ОБЛИЧЧЯ» СТАРООБРЯДНИЦЬКОГО ДУХІВНИЦТВА ІЗМАЇЛЬСЬКОЇ ЄПАРХІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х РОКІВ)

Алла Федорова

Національний університет «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)

e-mail: alla20086@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0306-7804>

АНОТАЦІЯ

Метою статті є обрис духівництва Ізмаїльської старообрядницької єпархії у перші повоєнні роки. Для цього зібрані з різних джерел і систематизовані біографічні дані щодо духівництва, що значно доповнює опубліковані до цього часу матеріали.

Науковою новизною є комплексна подача біографічних даних старообрядницького духівництва Ізмаїльщини, характеристика «бачення» старообрядницького кліру як уповноваженим у справах релігійних культів, так і представниками Московської старообрядницької архієпископії.

Висновки. Ізмаїльська старообрядницька єпархія після приєднання території Бессарабії до Радянського Союзу швидкими темпами була підпорядкована Московській архієпископії. Аналізуючи звіти уповноваженого у справах релігійних культів по Ізмаїльській області О. Остапенко та документи Ізмаїльської старообрядницької єпархії, доведено, що старообрядницьке духівництво перебувало під пильним наглядом влади. Від священнослужителів з кінця 1945 р. вимагали подачі автобіографій та анкет, де зазначалося їх походження, освіта, ким і коли поставлені, де знаходилися під час окупації. Третина зі священників народилися та починали свою службу церкві на території Румунії, інші були місцевого походження. Більшість священнослужбовців були висвячені під час перебування Ізмаїльської єпархії у складі Білокриницької митрополії. Відповідно і відношення до них було як до «румунофілів». Владні структури вишукували підтвердження їх «контрреволюційної діяльності», співпраці з окупаційною владою. Врешті священники А. Романов, С. Детков, І. Сосін були репресовані.

У своїх біографіях священнослужителі змушені були констатувати, що будь-які зносини з родичами у Румунії припинені. Майно священників було націоналізовано. Наприклад, священник м. Кілія І. Ісарев був чудовим виноградарем, Т. Платонов із с. Татарбунари утримував заїжджий будинок і ресторан. Радянська політика націоналізації призвела до знищення великого господаря та позбавила релігійні громади фінансової підтримки.

Духівництво у старообрядницьких громадах користувалося великим авторитетом. Після 1945 р. воно опинилося під суцільним контролем владних структур. В очах уповноваженого у справах релігійних культів по Ізмаїльській області О. Остапенка та кишинівського єпископа Іосифа (Моржакова) місцеве духівництво разом з єпископом Арсенієм вважалося неуками, фанатиками, консерваторами, румунофілами, певною мірою меркантильними особами тощо. Таке ставлення підривало авторитет священництва.

Ключові слова: Ізмаїльська старообрядницька єпархія, Московська старообрядницька архієпископія, Рада у справах релігійних культів, духівництво, репресії

Вступ

У серпні 1944 р. на Ізмаїльщині (Українському Придунав'ї, Південній Бессарабії) встановлюється радянська влада. Цей регіон здавна характеризується своєю етнічною та конфесійною строкатістю. 30% населення Ізмаїльської області становили старовіри білокриницької згоди. Вони об'єднувалися в межах Ізмаїльської старообрядницької єпархії й у міжвоєнний період і роки німецько-радянської війни підпорядковувалися Білокриницькій митрополії.

Центр митрополії у 1940 р., у зв'язку з приходом радянської влади на Буковину, переміщується за рішенням Освяченого Собору на чолі з тодішнім митрополитом Силуяном (Стефаном Кравцовим) із с. Біла Криниця до м. Бреїла у Румунії. Після смерті Силуяна наступним митрополитом став Інокентій (Іван Усов). З 1942 р. білокриницькою митрополією управляв митрополит Тихон (Тіт Дєєвич Качалкін), уродженець с. Нова Некрасівка, що поблизу м. Ізмаїл. У зв'язку зі зміною політичної ситуації під час німецько-радянської війни Тихон міг вільно відвідувати Білу Криницю як румунський підданий, тривалий час перебував там.

З приходом советів до Бессарабії у 1944 р. Московська архієпископія намагається швидкими темпами перебрати управління старовірськими громадами на цій території, у т.ч. й Ізмаїльською єпархією. Зазначимо, що діяльність релігійних організацій в СРСР контролювалася державою. З цією метою постановою РНК СРСР від 14 вересня 1943 р. була утворена Рада у справах Російської православної церкви, а 19 травня 1944 р. – Рада у справах релігійних культів (РСРК), яка опікувалася всіма іншими релігійними об'єднаннями (старообрядницька, вірмено-григоріанська, католицька, греко-католицька, лютеранська церкви, мусульмани, юдеї, буддисти, баптисти тощо).

Рада перебувала під керівництвом уповноваженого з релігійних культів, до функцій якого належали наступні питання: нагляд за правильним і своєчасним виконанням законів СРСР і Постанов Уряду СРСР, які стосуються релігійних культів; надання Раднаркому СРСР звітів, висновків з питань релігійних культів; своєчасне інформування Уряду СРСР про стан релігійних культів на місцях; ведення загального обліку церков, молитовних приміщень, ведення статистичних зведень згідно з даними, представленими раді місцевими радянськими органами тощо.

На вимогу РСРК і, відповідно, Московської старообрядницької архієпископії активно вивчалася становище релігійних громад старовірів, час їх виникнення, чисельність, збиралися анкети по духівництву тощо. Як для РСРК, так і для архієпископії це був новий регіон, чим пояснюється ретельне та різнопланове вивчення релігійних організацій, у т.ч. і духівництва. Оскільки регіон тривалий час перебував у складі Румунії та жив за їх законами, то проводилися кампанії виявлення «румунофілів» та їх прихильників, осіб, які виступали проти радянської влади тощо. Прискіпливо вивчали біографії священнослужителів, які мали великий авторитет і вплив на громаду. Так, в інформаційному звіті за 1945 р. уповноваженого у справах релігійних культів при РНК СРСР по УРСР П. Вільхового зазначалося: «Особливостями старообрядницького населення є консерватизм, відсталість, безкультурність і підвищена релігійність. Населення старообрядницьких сіл в основному релігійно фанатичне. Церква у старообрядців – єдине джерело моральних правил»¹. Звісно, що цей авторитет, за планами радянського керівництва, необхідно було похитнути.

¹ Центральний державний архів громадських об'єднань та українці. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 1640. Арк. 198-199.

Метою статті є обрис старообрядницького духівництва у перші повоєнні роки. Для цього зібрані з різних джерел, проаналізовані та систематизовані біографічні дані щодо духівництва, що значно доповнює опубліковані до цього часу матеріали, подається «бачення» старообрядницького кліру уповноваженим у справах релігійних культів по Ізмаїльській області О. Остапенка та представниками Московської архієпископії.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

Загальні питання релігійного життя в Україні, у т.ч. у перші повоєнні роки, розглядали чимало дослідників – О. Лисенко², В. Войналович³, П. Бондарчук⁴, В. Пащенко⁵, Г. Маринченко⁶, Л. Владиченко⁷ й ін. Релігійну політику у справах православної церкви у роки Другої світової війни та частково у перші повоєнні роки на півдні України вивчає М. Михайлуца⁸. Одну з робіт автор присвятив положенню старообрядницьких монастирів на Ізмаїльщині у роки радянсько-німецької війни та подальшому їх закриттю у повоєнні роки⁹.

Церковно-державні процеси у Південній Бессарабії досліджують ізмаїльські науковиці І. Верховцева й А. Акчебаш, побіжно торкаючись і репресивної політики щодо старовірів¹⁰. Невелика інформація про репресії священників Ізмаїльської єпархії, а саме С. Деткова, міститься у роботі Л. Бабенко¹¹. Налагодження співпраці Ізмаїльської старообрядницької єпархії з РСРК і Московської архієпископії впродовж 1945-1947 рр. знайшло відображення у роботі А. Федорової¹². Біографічні дані окремих священнослужителів Ізмаїльської старообрядницької

² Лисенко О.Є. Церковне життя в Україні. 1943-1946 рр. Київ: Інститут історії України НАНУ, 1998; Лисенко О.Є. Держава і релігійні конфесії в Україні (1943-1945 рр.). *Актуальні проблеми вітчизняної історії ХХ ст.* 2004. Т. 2. С. 155-210.

³ Войналович В. Партійно-державна політика щодо релігій та релігійних інституцій в Україні 1940-1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Світогляд, 2005.

⁴ Бондарчук П. Релігійні течії в радянській Україні (середина 1940-х – середина 1980-х років): історико-релігієзнавче дослідження. Київ: Інститут історії України, 2019.

⁵ Пащенко В. Православна церква в тоталітарній державі. Україна 1940 – початку 1990-х років. Полтава: АСМІ, 2005.

⁶ Маринченко Г. Політика держави щодо релігії та віруючих у другій половині 40-х – початку 60-х рр. ХХ ст. *Релігія та соціум.* 2010. № 1. С. 89-93.

⁷ Владиченко Л. До історії державного органу у справах релігій в Україні. *Релігія в Україні.* 2011. 08 вересня. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/11836-do-istoriji-derzhavnogoorganu-uspravax-religij-v-ukrayini.html>

⁸ Михайлуца М.І. Православна церква на Півдні України в роки Другої світової війни (1939-1945). Одеса: «ВМВ», 2008; Михайлуца М. Куратори церкви: місце уповноважених в одержавленні РПЦ на півдні України (1944-1945). *Південний захід. Одесика.* 2015. Вип. 19. С. 213-236.

⁹ Михайлуца Н.І. Старообрядческие монастыри и монашество на Измаильщине в годы Великой Отечественной войны. *Липоване: история и культура русских старообрядцев.* 2004. Вип. I. С. 71-76.

¹⁰ Верховцева І.Г. Церковно-державні відносини у Подунав'ї у добу радянзації краю. *Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри.* Одеса, 2011. Вип. 3. С. 316-320; Акчебаш А. Переслідування віруючих п'ятидесятників у Ізмаїлі (40-50-і рр. ХХ ст.). *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Історичні науки».* 2019. Вип. 43. С. 7-15; Акчебаш А. Релігійні процеси у Південній Бессарабії в 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету.* 2021. Вип. 52. С. 9-18.

¹¹ Бабенко Л.Л. Православне священництво періоду нацистської окупації в документах радянських органів державної безпеки. *Література та культура Полісся.* 2011. Вип. 65. С. 253-262.

¹² Федорова А. Ізмаїльська старообрядницька єпархія у перші повоєнні роки (1945-1947). *Старожитності Лукомор'я.* 2021. № 2 (5). С. 124-134. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.2>

епархії опубліковані О. Пригарінім та А. Федоровою¹³. Однак питання, на які саме аспекти звертали увагу владні структури при вивченні старообрядницького священництва, не знайшли належного висвітлення.

Основою для написання роботи стали документи Державного архіву Одеської області та Архіву Кишинівської епархії Руської Православної Старообрядницької церкви (РПСЦ). Це інформаційні звіти уповноваженого у справах релігійних культур по Ізмаїльській області О. Остапенка, який перебував на цій посаді з лютого 1945 по квітень 1947 рр., автобіографії й анкети духівництва, списки священнослужителів, листування з Московською архієпископією, кишинівським єпископом Іосифом (Моржаковим), уповноваженим РСРК тощо. Відзначимо, що цінні документи щодо Ізмаїльської старообрядницької епархії, виявлені у 2014 р. при ремонті Мазаракіївської церкви у м. Кишиневі в мішках. Цей архів дослідники називають «Архів Кишинівської епархії РПСЦ» або «Мазаракіївський архів». Справи архіву ще знаходяться на стадії систематизації та комплектації. Назви справ подаються за назвами вказаними на теках, в яких вони були виявлені. Одні справи мають посторінкову нумерацію, що збережено під час посилань, цитувань; в інших справах нумерація взагалі відсутня, тому проставлена власноруч.

30 вересня 1945 р. Московська старообрядницька архієпископія легалізувала входження Ізмаїльської епархії на чолі з єпископом Арсенієм до свого складу. З цього часу почалося ретельне вивчення біографій священнослужителів Ізмаїльської епархії. За вказівками РСРК Московська архієпископія вимагала від духівництва подання автобіографій та анкет, де зазначалося їх походження, освіта, звання, ким і коли поставлені, військова служба, де знаходилися під час окупації чи мають родичів за кордоном; даних щодо кількості дворів і парафіян у тій чи іншій релігійній громаді. Основні факти викладені в таблиці 1.

ЄПИСКОП ІЗМАЇЛЬСЬКОЇ ЄПАРХІЇ АРСЕНІЙ

Лисов Онисим Пилипович народився 8 лютого 1885 р. у селищі Теленешти Оргіївського повіту Бессарабської губернії (суч. Молдова). Навчався у церковнослов'янській школі, закінчив 2 класи світської початкової школи. Після завершення навчання займався землеробством. З дитинства Онисим перебував при старообрядницькій церкві. З 1901 р. виконував обов'язки паламаря, у 1907 р. поставлений у псаломщики. 30 травня 1912 р. був посвячений у сан священника єпископом Балтським та Одеським Кирилом (Політовим). 1919 р. єпископом Інокентієм (Усовим) переведений з м. Теленешти до с. Ганнівка (нині в Одеській обл.), за 200 км від рідної домівки, в 1929 р. – до м. Вилкове, де прослужив у старообрядницькій Святонікольській церкві до 1940 р.¹⁴

¹³ Пригарин А.А. Автобиографические материалы священства как источник для изучения вхождения липован в советское пространство (вторая половина 1940-х гг.). *Культура русских-липован в национальном и международном контексте*. Бухарест, 2019. Вып. 7. С. 287-303; Федорова А. Доля старообрядницького священника Симеона Деткова (за даними Мазаракіївського архіву). *Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри*: збірка наукових праць. 2021. Вип. 8. С. 404-412; Федорова А.И., Пригарин А.А. Арсеній Лысов – последний епископ Измаильской старообрядческой епархии. *Старообрядчество: история и современность, местные традиции, русские и зарубежные связи*: материалы VII Междунар. науч.-практ. конф. (Улан-Удэ, 17-18 ноября 2021 г.). Улан-Удэ, 2021. С. 95-110. DOI: <https://doi.org/10.18101/978-5-9793-1674-1-95-110> та ін.

¹⁴ Федорова А.И., Пригарин А.А. Арсеній Лысов... С. 96-97.

Попередній священник протоієрей Іоан Суслов наприкінці 1928 р. на загальних зборах був заборонений від служіння. У цей період в єпархії розгорявся конфлікт між єпископами Феогеном (Акимовим), ставлеником білокриницького митрополита, та Інокентієм (Усовим), біженцем з Росії. Іоан Суслов 31 січня 1929 р. звертався з листом до ізмаїльського єпископа Феогена з проханням вжити суворі заходи щодо заборони єпископу Інокентію втручатися у справи чужої єпархії та видалити з м. Вилкова його ставленика Онисима Лисова, який залишив свої парафії у Ганнівці та Звьоздочці (зараз село у Каушанському р-ні, Молдова)¹⁵. Отже, у так званій «феогеновій смуті»¹⁶ О. Лисов стояв на боці кишинівського єпископа Інокентія, а не місцевого єпископа Феогена.

Овдовівши, Онисим Лисов прийняв постриг з ім'ям Арсеній у Петропавлівському чоловічому старообрядницькому монастирі поблизу Вилкова.

15 лютого 1940 р. на Стрітення Господня за благословення митрополита Силуяна єпископи Кишинівський Інокентій і Тульчинський Савватій хіротонісали Арсенія в сан єпископа на Ізмаїльську старообрядницьку єпархію. Посвята відбулась у Святонікольській церкві м. Ізмаїлу. А вже влітку 1940 р. приходить влада советів у Бессарабію. Тому, можемо констатувати, що єпископу Арсенію довелося працювати з різними урядами.

30 вересня 1945 р. Московська старообрядницька архієпископія призначила (а фактично підтвердила) на Ізмаїльську єпархію єпископа Арсенія¹⁷.

Уповноважений РСРК по Ізмаїльській області О. Остапенко доволі непрезентабельно характеризував єпископа Арсенія: «людина розумово обмежена, безвольна, паралізована, фізично вельми неохайна, він був вигідний, як ширма, своїм парафіянам і духовенству. За його спиною та за його потурання останні могли виконувати свою політику»¹⁸; «Єпископ Арсеній ЛИСОВ має бути замінений, як неавторитетний, нездатний, нерозумний, некультурний і негідний адміністратор, що сприяє свавіллю духовенства, що зовсім з ним не рахується тощо»¹⁹. Врешті весною 1947 р. єпископ Арсеній був усунутий «за станом здоров'я» та згодом взагалі вивезений з Ізмаїлу до с. Ганнівка. Ще 3 квітня 1947 р. А. Лисов написав «Воззваніє до священників та мирян Ізмаїльської єпархії», де повідомляв, що за станом здоров'я не може управляти єпархією, та благословляв звернутися до Московської архієпископії з проханням призначити тимчасового керівника²⁰. Вважаємо, що цей крок був спровокований бюрократичним тиском і з боку уповноваженого РСРК, і Московської старообрядницької архієпископії. Стан його здоров'я похитнувся через нову владу – нові правила, нові вимоги

¹⁵ Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (КУІА). Ф. 312. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 263-264зв.

¹⁶ Про ці події детальніше див.: *Боурош Л.Г.* Румынский документ 1936 года «Сведения о старообрядцах, проживающих в Бессарабии. Липоване: история и культура русских старообрядцев. 2006. Вып. III. С. 115-116; *Федорова А.І.* Початок протистояння: старообрядницькі єпископи Інокентій та Феоген (20-ті роки ХХ ст.). *Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри.* Одеса, 2009. Вип. II. С. 356-361; *Березовська В.* Розвиток Бессарабії за часів румунського панування: освітньо-конфесійний аспект (1918-1940 рр.). *Часопис української історії.* 2015. Вип. 32. С. 31-37 й ін.

¹⁷ Архів Кишинівської єпархії РПСЦ (Мазаракіївський архів; далі – МА). Ф. Ізмаїльська єпархія (далі – ІЄ), спр. Архієпископія Ізмаїльська. Арк. 13, 41.

¹⁸ Державний архів Одеської області (ДАОО). Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 17.

¹⁹ Ibid. Спр. 118. Арк. 5.

²⁰ МА. Ф. ІА. Спр. Листування з єпископом Арсенієм Ізмаїльським. Арк. 36; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 122. Арк. 9.

(бюрократичний тиск, звітування про будь-які переміщення духівництва, відсутність можливості приймати самостійні рішення, податок на єпископську діяльність тощо).

Священники – вихідці з Румунії

Чимало священників Ізмаїльської старообрядницької єпархії були вихідцями з румунських старовірських поселень, мали там родичів, тому вони опинилися під прискіпливим наглядом держави, чому сприяв і уповноважений у справах релігійних культур по Ізмаїльській області.

Священник *Філіпов Феодор Калістратович*. Народився в 1883 р. у с. Хутір (Румунія) в родині старообрядницького священника Калістрата Пилиповича. Закінчив румунську 4-х класну початкову школу, вивчав церковнослов'янську грамоту й іконописну справу. 1911-1916 рр. – псаломщик старообрядницької церкви у м. Галац. 1916-1917 рр. – служив у румунській армії рядовим. З 1917 р. мешкав в Ізмаїльській області: у 1917 р. став паламарем у старообрядницькій церкві Різдва Христова у м. Ізмаїл; у 1920 р. посвячений в сан священника села Стара Некрасівка єпископом Феогеном. Трудами Філіпова розписана вся церква в с. Стара Некрасівка, що свідчить про його іконописний талант²¹.

У Румунії в м. Галац мешкали його рідні брати Яків і Лазар, зв'язок з якими після встановлення радянської влади втрачено²². Принаймні, так зазначалося в анкетах у всіх вихідців з Румунії.

Уповноважений, ретельно вивчаючи ситуацію, зазначав, що за розповідями псаломщика Старонекрасівської церкви Ларченкова Герасима «Філіпов був близький румунам, приймав у себе військових румунів і до цього часу під зовнішньою лояльністю ховається румунофіл та антисоветчик»²³. О. Остапенко вказував у своїх звітах, що Ф.К. Філіпов спочатку був пов'язаний з жандармерією, а потім сигуранцюю, видавав осіб, що співчували радянській владі²⁴.

Священник *Сухов Євпсихій Євфимович*. Народився у 1910 р. у родині рибалки у с. Свистовка (Румунія). Навчався один рік у місцевій румунській початковій школі. До 1932 р. працював наймитом у рідному селі. 1932-1934 рр. служив у румунській армії у Бухаресті в 1-му стрілецькому полку. В 1935 р. одружився з Усовою Маврою Гаврилівною, дочкою старообрядницького священника с. Періправа. У 1934 р. призначений псаломщиком у старообрядницьку Петро-Павлівську церкву м. Суліна. 1935-1940 рр. – псаломщик Різдваної церкви м. Вилкове. У 1940 р. висвячений єпископом Арсенієм священником Нікольської церкви м. Вилкове²⁵.

Священник *Романов Іоан Максимович*. Народився у 1900 р. у родині рибалки в с. Свистовка. Закінчив 5 класів румунської школи, навчався церковнослов'янської грамоти. Володів трьома іноземними мовами – грецькою, румунською та турецькою.

З 15 років працював рибалкою, виконував різноманітні чорнові роботи у рідному селі. Служив у румунській армії. 1929-1932 рр. – псаломщик

²¹ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 4; Спр. 118. Арк. 73.

²² МА. Ф. ІЄ. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії та анкети. Арк. 39; Спр. Списки церковнослужителів та членів виконавчих органів. Арк. 10зв.

²³ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 73.

²⁴ Ibid. Спр. 120. Арк. 4; Спр. 131. Арк. 16.

²⁵ МА. Ф. ІЄ. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 21; Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 10зв.; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 4.

старообрядницької церкви в м. Суліна. Одночасно, як зазначав сам І. Романов, працював наймитом у містах Суліна, Галац, хоча уповноважений згодом з'ясував, що у цей час він працював в Європейській Придунайській комісії. У 1932 р. посвячений у сан диякона в с. Муравлівка митрополитом Пафнутієм (Федосеевим), у 1935 р. – у священники єпископом Силуяном²⁶.

Священник *Детков Си(е)меон Селівесторович* народився у 1883 р. у родині рибалки в с. Періправа. Закінчив 4 класи румунської початкової школи, приватно навчався церковнослов'янської грамоти у місцевого дячка. Після навчання займався рибальством у с. Свистовка. З 1905 по 1908 рр. служив у румунській армії. Після повернення зі служби рибалив, з 1914 р. служив псаломщиком. Під час Першої світової війни у 1916 р. знову був мобілізований до 77-го піхотного Тулчинського полку, брав участь у боях проти Німеччини в Карпатах, потрапив у полон до німців, де перебував до 1918 р.

З 1919 р. – псаломщик у с. Махмудія, з 1925 р. – м. Суліна (Румунія). У 1931 р. посвячений в сан священника с. Жебріяни (Приморське) митрополитом Пафнутієм, у 1941 р. – протоієрея єпископом Арсенієм.

22 березня 1947 р. був заарештований. Звинувачений в урочистій зустрічі румунсько-німецьких військ, у зв'язках з шефом жандармерії, у висловлюваннях щодо необхідності теракту над керівниками ВКП(б) і радянського уряду. Засуджений за ст.ст. 54-10 ч. 2, 54-3 КК УРСР на 5 років позбавлення волі та 3 роки обмеження в правах²⁷.

Священник *Сипаткін Моїсей Маркович*, 1912 року народження, син старообрядницького священника с. Свистовка Марка Феопентійовича. Закінчив 4 класи румунської парафіяльної школи, батько навчив його церковнослов'янської грамоти. До 1934 р. займався рибальством. 1934-1935 рр. служив у румунській армії в піхотному полку в Бухаресті. У 1936 р. – псаломщик у старообрядницькій церкві с. Свистовка. У 1937 р. поставлений у диякони єпископом Силуяном, а 12 травня 1941 р. – священником храму Різдва Пресвятої Богородиці м. Вилкове єпископом Арсенієм²⁸. За румунської влади відстоював старий стиль, за що неодноразово викликався поліцією.

Романов Арта(е)мон Омелянович. Народився у 1900 р. в с. Свистовка у родині бідних селян-батраків. З дитинства виховувався у релігійному дусі, навчався у Славському монастирі. У 1925 р. мобілізований до румунської армії, де прослужив рядовим солдатом два роки. Повернувшись додому, працював у заможних селян наймитом. У 1937 р. єпископом Саватієм Славським поставлений священником у с. Стара Кілія (Румунія), у 1941 р. переведений до с. Неводар, де піднесений до чину протоієрея. В квітні 1945 р. разом з вірянами та частиною церковного начиння за власним бажанням переселився на територію Радянського Союзу. Спочатку священнодіяв у с. Синявка (Синявське) Ростовської області, а 3 листопада 1945 р. разом з вірянами переведений до с. Деневица, Арцизького району Ізмаїльської

²⁶ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 38; Списки церковнослужителів... Арк. 10зв.; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 131. Арк. 16-17; Спр. 120. Арк. 5.

²⁷ Федорова А. Доля старообрядницького священника... С. 404-412; Бабенко Л. Православне священництво... С. 259; МА. Ф. Іє. Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 10зв.; Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 16, 25; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 5.

²⁸ Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 8, 16-17; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 4.

області²⁹. Ізмаїльський єпископ Арсеній наказом від 21 листопада 1945 р. призначив А. Романова керівником вірян у с. Деневица (Пряма балка). Громада використовувала для молитовних цілей приміщення кірхи.

У 1946 р. А. Романов був заарештований. Згадував про це так: «в 1946 році була посуха і переселенцям здалося важко й з середовища моїх парафіян почали на мене нарікати та понесли на мене хулу перед вищими органами (урядом) і я був заарештований». У листопаді 1946 р. засуджений за ст. 54-10 ч. 2 ККУРСР на 6 років позбавлення волі. Зазначимо, що ще до арешту Романов з вірянами з великими труднощами намагалися організувати «двадцятку» для легалізації громади, а згодом клопотали щодо повернення на батьківщину – до Румунії. Але здійснити це не вдалося³⁰.

Отже, третина священників єпархії була вихідцями безпосередньо з Румунії. Двоє – Ф. Філіпов, М. Сипаткін – були дітьми священників румунських старообрядницьких приходів.

СВЯЩЕННИКИ МІСЦЕВОГО ПОХОДЖЕННЯ

Священник *Леонов Ку(у)пріян Кіндратович* народився у 1899 р. в с. Муравлівка у родині селян. Провчившись у школі три роки, став допомагати батькові по господарству, займався хліборобством. У 1921 р. призваний до румунської армії, служив у 4-му піхотному полку в м. Плоєшти, потім переведений до м. Ізмаїл, де прослужив до травня 1923 р. при військовому керівництві «письмоносцем». Повернувшись додому займався хліборобством. У 1932 р. на прохання Муравлівської громади поставлений у диякони. 6 грудня 1941 р. висвячений у сан священника в Ізмаїлі єпископом Арсенієм і направлений до Тирасполя, де прослужив 8 місяців. 7 серпня 1942 р. за рішенням Яського Собору за власним бажанням переведений до Ізмаїла у Свято-Різдвяну церкву, де прослужив до 1944 р., потім переведений до Святонікольської церкви³¹.

Священник *Сухов Ісидор Деевіч*. Народився у 1910 р. у м. Вилковому в родині рибалки. Батько загинув під час Першої світової війни у 1914 р., мати згодом померла, залишився під опікою дідуся. У 1920 р. відданий на виховання до Архангельського монастиря при с. Нова Некрасівка, де пробув до 1932 р. Виникає питання чому не був відправлений у місцевий Петропавлівський монастир? Мабуть, не користувався таким авторитетом, давалися взнаки внутрішні негаразди у цьому монастирі. До того ж в Архангельському монастирі подовгу перебував єпископ Феоген.

З 1932 по 1934 рр. служив у румунській армії в м. Галац у санчастині № 3 (посприяв отримати таку легку службу своєму вихованцеві ізмаїльський єпископ Феоген). У 1934 р. Ісидор Сухов поставлений дияконом єпископом Феогеном, а у 1940 р. – священником Ново-Некрасівської церкви єпископом Арсенієм³². Наприкінці 1947 р. був переведений до Ізмаїльської Никольської церкви, а на

²⁹ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 47; Спр. 120. Арк. 19.

³⁰ МА. Ф. Іє. Спр. Автобіографії взяти до Москви. Арк. 11, 13; Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 11; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 47; Спр. 120. Арк. 8, 19, 31; Спр. 122. Арк. 2.

³¹ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 13-14; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 6.

³² МА. Ф. Іє. Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 10зв.; Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 41; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 4; Спр. 185. Арк. 12.

Новонекрасівську громаду поставлений Онуфрій Рябов³³. Згодом І. Сухов став благочинним Ізмаїльської єпархії.

Священник *Бєлов Кіндрат Якович*. Народився у 1889 р. в м. Ізмаїлі у родині рибалок. Закінчив двокласну початкову школу. До 1922 р. – рибалка. До 1928 р. – паламар Ізмаїльської Нікольської церкви. 1928-1940 рр. – чорнороб, 1940-41 рр. – робітник. У 1943 р. виїхав до м. Бреїла, звідки у серпні переїхав до с. Слава, а у жовтні 1944 р. повернувся до Ізмаїла. У жовтні 1944 р. митрополитом Тихоном поставлений священником ізмаїльської Різдваної церкви. У 1945 р. переведений до Ново-Некрасівського чоловічого монастиря³⁴.

Священник *Морозов Федір Семенович*. Народився у 1888 р. в Ізмаїлі. Навчався церковнослов'янської грамоти. Поставлений священником єпископом Феогеном у 1935 р. і служив у с. Коса, Болградського району³⁵.

Священник *Кірсанов Максим Єлисейович*. Народився у 1880 р. в м. Вилкове у родині рибалок. Навчався у приватного вчителя Павла Парфьонова церковнослов'янської грамоти. До 1900 р. працював на рибних промислах з батьком. У 1900 р. призваний до російської армії, в ополченську частину Ізмаїла. У 1909 р. посвячений у диякони Вилковської Різдваної церкви єпископом Кирилом Одеським, у 1936 р. священником – білокриницьким митрополитом Пафнутієм, у 1940 р. протосвященником – єпископом Арсенієм³⁶. Уповноважений у справах релігійних культів по Ізмаїльській області зазначав, що М. Кірсанов мав тісний зв'язок з жандармерією та сигуранцюю; зустрічав румунів у церкві в церковному одязі з хрестом у руках³⁷.

Священник *Ісарєв Андрій Опанасович*. Народився у 1872 р. в м. Кілія у родині селян. Освіта – церковнослов'янська. До 1907 р. працював удома, займався сільськогосподарськими роботами. 1907-1909 рр. псаломщик м. Кілія. У 1909 р. поставлений єпископом Петром у диякони, у 1930 р. – кишинівським єпископом Інокентієм священником, у 1945 – єпископом Арсенієм протосвященником. Під час румунської окупації був заарештований, відбував покарання впродовж 1 місяця³⁸. Уповноважений зазначав, що А. Ісарєв був членом румунської партії лібералів, мав тісний зв'язок з жандармерією, а потім сигуранцюю, за його доносом було заарештовано 7 осіб³⁹.

Священник *Сосін Ілля Іоакимович*. Народився у м. Оргіїв Кишинівської області у 1887 р. 1909-1924 рр. служив паламарем і дияконом у Покровській церкві Кишинева. У 1924-1926 рр. перебував у рідному м. Оргіїв. У 1926 р. повернувся до служби у кишинівській Покровській церкві, де в 1930 р. єпископом Феогеном посвячений у диякони. У 1934 р. поставлений у священники митрополитом Пафнутієм на м. Кілію. Але тут не було згоди між двома священниками. У 1945 р. за ініціативою уповноваженого О. Остапенка І. Сосіна у вересні 1945 р. перевели до

³³ МА. Ф. Іє. Спр. Кілія (01.01.1934 – 31.12.1961). С. 683.

³⁴ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 18; ЦДАВО України. Ф. 4648. Спр. 6. Арк. 23; МА. Ф. Іє. Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 10.

³⁵ МА. Ф. Іє. Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 11; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 6.

³⁶ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 7, 15; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 5.

³⁷ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 185. Арк. 11.

³⁸ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 3; Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 10; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 6.

³⁹ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 131. Арк. 15-16; Спр. 185. Арк. 11; Спр. 127. Арк. 17.

ізмаїльської Різдяної церкви. Однак у листопаді Сосін повернувся до Кілії, бо через стан здоров'я відмовився перебувати в Ізмаїлі. 25 грудня 1945 р. подав у відставку⁴⁰.

Уповноважений пильно вивчав біографію І. Сосіна. Зокрема вказував, що він підтримував зв'язок з румунською сигуранцюю; часто відвідував жандармерію; за його донесенням румуни заарештували священника А. Ісарєва; відкрито вів антирадянську пропаганду; дві його доньки працювали у сигуранці та жили з комісарами сигуранци, разом з якими виїхали до Румунії⁴¹.

30 жовтня 1949 р. І. Сосін був заарештований УНКВС в Ізмаїльській області за обвинуваченням у контрреволюційній агітації та пропаганді (ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР), зокрема за зберігання та поширення серед вірян контрреволюційної літератури, веденні антирадянської агітації; засуджений 31 березня 1949 р. за вироком Ізмаїльського облсуду на 10 років ВТТ⁴².

Священник *Колодєєв Онуфрій Опанасович*. Народився 12 червня 1911 р. у с. Нова-Некрасівка у родині рибалки. З 12 років після смерті батька перебував на вихованні у Ново-Некрасівському монастирі. 2 роки служив у румунській армії. Після військової служби 2 роки мешкав у Білій Криниці. З 1936 р. псаломщик у м. Болград, у 1945 р. висвячений дияконом цієї церкви єпископом Арсенієм, а 1 жовтня 1945 р. посвячений священником Кілійської старообрядницької церкви Покрова Пресвятої Богородиці⁴³. Місцеві священники А. Ісарєв та І. Сосін, які між собою не могли знайти згоди, новопоставленого священника не прийняли, вважали його «советським ставлеником і тримали в чорному тілі»⁴⁴.

Священник *Коновалов Лука Георгійович*. Народився у 1880 р. у с. Ганнівка в бідній селянській родині. З 1907 по 1910 р. навчався у школі м. Кременчук. До 1912 р. перебував у Бендерах, де займався сільськогосподарською роботою. У 1912-18 рр. працював у Москві в наймах; до 1930 р. був півчим старообрядницької церкви Рогозького кладовища. З 1930 р. єпископом Феогеном поставлений священником у рідне с. Ганнівка⁴⁵.

Священник *Платонов Тит Власович*. Народився у 1876 р. в родині рибалки у м. Вилкове. Навчався церковнослов'янської грамоти. За фахом – чоботар, мав свою справу. Брав участь у Першій світовій війні у складі російської армії, був поранений. З 1920 р. – диякон с. Татарбунари. У 1944 р. єпископом Арсенієм поставлений священником того ж села. Його донька вийшла заміж «за багатого комерсанта» та переїхали до Америки⁴⁶.

Священник *Смирнов Ананій Андронович*. Народився у 1897 р. у с. Карячка (Мирне) у родині селян-бідняків. Закінчив двокласну російську початкову школу.

⁴⁰ Пригарин А. Автобиографические материалы... С. 289.

⁴¹ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 18, 71; Спр. 180. Арк. 23; Спр. 131. Арк. 15; Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 4648. Спр. 6. Арк. 23.

⁴² Акчешаш А. Релігійні процеси... С. 14; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 127. Арк. 17.

⁴³ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 2; Списки церковнослужителів... Арк. 10; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 5.

⁴⁴ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 49.

⁴⁵ МА. Ф. Іє. Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 11; Спр. Реєстрація священників і попечителів по Ізмаїльській єпархії. Арк. 13; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 5.

⁴⁶ МА. Ф. Іє. Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 11; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 5; Спр. 131. Арк. 16.

До 1916 р. працював вдома по господарству, потім призваний до російської армії зі службою в Одесі. Учасник боїв 1917 р., був поранений. До 1926 р. займався хліборобством. З 1926 р. служив псаломщиком. Під час румунської окупації був заарештований, відсидів одну ніч і за 3000 р. був відпущений. 2 лютого 1946 р. висвячений єпископом Арсенієм священником села Карячка. Після арешту С. Деткова обслуговував і громаду с. Жебріяни⁴⁷.

Священник *Тупікін Потаній Петрович*. Народився у 1884 р. в м. Ізмаїлі у родині рибалки. З 1895 по 1899 рр. навчався у церковнопарафіяльній школі м. Ізмаїла, з 1904 р. – рибалка. З 1914 до 1918 р. знаходився на військовій службі, до січня 1925 р. рибалив. 25 січня 1925 р. поставлений єпископом Феогеном у священники с. Подковка до храму Димитрія Солунського. Попада мала не менше 2 га землі, що відійшла колгоспу. За зустріч советів у 1940 р. був заарештований, за 1500 р. відпустили⁴⁸.

Сметанін Трифон Микитович (Тавріон) народився у 1871 р. в с. Подковка у родині хліборобів. З дитинства допомагав батькові в сільському господарстві. Батько навчив слов'янської та церковної грамоти. У 1895 р. був призваний до російської армії в ізмаїльський ополченський полк, але не служив «через тодішню постанову – витягнув великий жереб (номер)». З 1902 р. – паламар у рідному селі. У 1936 р. єпископом Силуяном посвячений у сан священника на монастир Усікновення Глави Іоанна Предтечі в с. Муравлівка. При монастирі жила і його дружина-белиця в окремії келії⁴⁹.

Ізотов Климентій Феодулович народився у 1889 р. в м. Вилкове. Ієродияконом поставлений у 1921 р., священноіноком – у 1927 р. єпископом Феогеном на монастир Петра і Павла поблизу м. Вилкове⁵⁰. К. Ізотов у богослужіннях після приходу радянської влади продовжував згадувати та молитися за румунського митрополита Тихона, що давало підстави уповноваженому зазначати, що Петро-Павлівський монастир продовжував жити «прорумунською» орієнтацією⁵¹.

Рябов Онуфрій Ліпатович народився у 1885 р. в с. Нова Некрасівка, малограмотний. Священником посвячений єпископом Арсенієм у 1941 р. Служив у Архангельському монастирі⁵². Саме він опікувався єпископом Арсенієм, поки його не відправили до с. Ганнівка.

Сичов Іван Якович народився у 1909 р. в м. Ізмаїлі у сім'ї муляра. Закінчив 4 класи російсько-румунської школи в Ізмаїлі. Після школи допомагав батькові та навчався справи муляра. З батьком працював з 1924 по 1931 рік. З 1931 по 1932 рр. служив у 5-му стрілецькому полку в м. Тимошор у складі румунської армії. У 1933-1937 рр. працював в Ізмаїлі муляром. 1938-1940 рр. – псаломщик у старообрядницькій церкві м. Галац (Румунія). З липня 1940 р. разом з родиною (дружина та двоє дітей) повернувся на батьківщину до Ізмаїла. Працював муляром у ремонтно-будівельній конторі Ізмаїльського Міськжитлогосподарства. 1942-

⁴⁷ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 5; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 5.

⁴⁸ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 4, 6; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 6.

⁴⁹ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 45; Списки священнослужителів... Арк. 11; Спр. Реєстрація священників... Арк. 19.

⁵⁰ МА. Ф. Іє. Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 11.

⁵¹ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 2. Спр. 4. Арк. 7; *Михайлуца Н.И.* Старообрядческие монастыри... С. 73.

⁵² МА. Ф. Іє. Спр. с. Нова Некрасівка. Рябов Онуфрій. С. 371; Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 11.

1945 рр. – псаломщик в Ізмаїльській старообрядницькій Христо-Різдвяній церкві. 28 квітня 1945 р. єпископом Арсенієм Ізмаїльським посвячений у сан диякона на Свято-Нікольську церкву в Ізмаїлі, а 6 грудня 1945 р. – у сан протодиякона⁵³.

17 жовтня 1945 р. відбулося перше засідання Ізмаїльської єпархіальної ради⁵⁴, на якому І. Сичова було обрано єпархіальним канцеляристом. Це не було власним волевиявленням єпархії. О. Остапенко зазначав: «Інертність та індіферентність старообрядницького єпископа [Арсенія. – *Авт.*] змусили мене організувати та налагодити канцелярію Ізмаїльської єпархії. Роботу я провів через підбраного одного з найбільш відповідних служителів культу старообрядницької церкви (за узгодженням з належними політорганамі). Через канцелярію єпархії я зайнявся переглядом особового складу духівництва»⁵⁵.

Тобто в особі І. Сичова уповноважений знайшов «свою людину», яка згодом допомогла усунути єпископа від управління єпархією та вислати його до с. Ганнівка. Але чому на цій кандидатурі зупинилися, складно визначити. В автобіографії І. Сичов свідомо не вказував, що його дружина була племінницею білокриницького митрополита Тихона, що брат живе у Румунії. Доволі сумнівно, що цей факт випав із зору політорганів. Можливо таким чином намагалися слідкувати за зв'язками з білокриницькою митрополією. О. Остапенко характеризував Тихона так: «...пасічник села Ст. Некрасівка, перейшов до Румунії як противник радянської влади, займався румунізацією старообрядництва та активно підтримував усі заходи румун проти радянської влади»⁵⁶. Але далеко не всі заходи він підтримував, оскільки активно виступав проти переходу на новий календарний стиль, за що потрапив до в'язниці.

Отже, більшість священників народилися саме у Придунайському регіоні, виняток складає кілійський священник І. Сосін.

ОСОБЛИВОСТІ ДУХІВНИЦТВА ІЗМАЇЛЬСЬКОЇ ЄПАРХІЇ

Уповноважений у справах релігійних культів по Ізмаїльській області О. Остапенко дуже ретельно вивчав священство, його біографії, зв'язки, соціальний і фінансовий стан, освіту тощо. За соціальними ознаками наявних старообрядницьких священників Ізмаїльської області поділив на 3 групи:

1) вихідці безпосередньо з Румунії – І. Романов, Є. Сухов, С. Детков, у т.ч. діти служителів культу румунських старообрядницьких парафій – Ф. Філіпов і М. Сипаткін. Це третина з усіх священників.

2) вихованці старообрядницьких монастирів, а саме Архангельського монастиря с. Нова Некрасівка – І. Сухов і О. Колодєєв. До цього списку можемо додати і вихідця з Румунії А. Романова, вихованця Славського монастиря.

3) вихідці із селян і рибалок Ізмаїльської області – К. Леонов, М. Кірсанов, Л. Коновалов, Т. Платонов, А. Смирнов, П. Тупікін, А. Ісарєв, К. Белов, П. Морозов, І. Сичов⁵⁷. К. Белова, який у повоєнні роки повернувся з Румунії, уповноважений характеризував як людину «слаборозвинуту» та «відсталу»⁵⁸.

⁵³ МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 12-12зв.; Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 10; ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 6.

⁵⁴ Федорова А. Ізмаїльська старообрядницька єпархія... С. 126-127.

⁵⁵ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 18.

⁵⁶ Ibid. Арк. 71.

⁵⁷ Федорова А. Ізмаїльська старообрядницька єпархія в роки Другої світової війни. *Гуманітарні виміри воєнних часів: наукове та філософське осмислення*. Одеса: Олді+, 2024. С. 54.

⁵⁸ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 5.

Чимало членів виконавчих органів старообрядницьких церков, і самі священники були людьми небідними. Наприклад, віряни Болграда склалися з 30-40 родин торговців і дрібних підприємців. Диякон Болграда Соколов тримав заїжджий будинок, священник с. Татарбунари Т. Платонов у власному будинку облаштував заїжджий будинок і ресторан. Священник Кілії А. Ісарев був великим домовласником і землевласником, мав землю та виноградники, від румунів отримав 2 дипломи за кращі виноградники. Священник с. Ганнівка Л. Коновалов був великим господарем, с. Підковка – П. Тупікін мав понад 2 га землі, яка відійшла колгоспу⁵⁹. До колгоспів більшість старовірів ставилася скептично.

За враженнями О. Остапенка, старообрядництво регіону до приходу радянської влади представляло «національну, економічно-стійку форму»; зосереджувало у своїх руках «фінансову міць кустарно та дрібно-заводської промисловості». В Ізмаїлі та Вилковому старообрядці мали квартали будов у центральній частині міста, вони утримували на власні кошти будинки для літніх і бідних людей тощо⁶⁰. І кошти, і будинки були націоналізовані та муніципалізовані, що не додавало приязного відношення до радянської влади з боку старовірів, які постраждали внаслідок такої політики. Безперечно радянська політика націоналізації призвела до знищення великого господаря та позбавила релігійні громади фінансової підтримки.

Щодо освіти, то, за даними О. Остапенка, з усіх священників лише чотири мали нижчу духовну освіту – Л. Коновалов (с. Ганнівка), П. Тупікін (с. Подковка), Ф. Філіпов (с. Стара Некрасівка), І. Сосін (м. Ізмаїл), всі інші, включно з єпископом, «самоучки та духовні книжники»⁶¹. Всі священники, на думку уповноваженого, за винятком нещодавно посвяченого О. Колодєєва, були поставлені прорумунськими єпископами та тією чи іншою мірою мали відношення до антирадянської роботи, яка ними проводилася⁶².

Цілком можемо погодитися з думкою М. Михайлуци, що за стереотипом сталінського часу священники апріорі були «ворожим елементом», який у годину лихоліття слугував окупантам. Саме на них влада спрямувала гнів переможців-визволителів. Але духовенство, яке за нормативно-правовою лексикою того часу, «тісно співробітничало з окупаційною владою», насправді скоріше служило Богу та людям, які мали у церковно-релігійних практиках велику потребу⁶³. Священники не лише служили духовною підтримкою, а й надавали захист від окупаційної влади. Як приклад, С. Детков, який врятував десятки родин від розстрілу під час окупації, потайки передавав харчі ув'язненим тощо⁶⁴.

Коли у 1947 р. Ізмаїльська старообрядницька єпархія передана в управління Кишинівського єпископа Іосифа (Моржакова), то його сприймали як росіянина, дивилися на нього з побоюванням як на чужу людину. Сам Іосиф при першому

---

⁵⁹ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 49; Спр. 185. Арк. 11; Спр. 131. Арк. 16; МА. Ф. ІЄ. Спр. Ізмаїльська єпархія. Автобіографії... Арк. 4.

⁶⁰ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 16.

⁶¹ Ibid. Спр. 118. Арк. 67.

⁶² Ibid. Арк. 74.

⁶³ Михайлуца М. Православне життя в Одесі: від революції до сталінського одержавлення (1917-1945). Херсон: Олді-плюс, 2019. С. 346.

⁶⁴ Федорова А. Доля старообрядницького священника Симеона Деткова... С. 409.

знайомстві священників ввіреної йому єпархії назвав «людьми шлунку та сугубої матерії с румунофільськими тенденціями»⁶⁵.

Отже, владними структурами місцеве священство не сприймалося позитивно. Зосереджували увагу на негативних рисах і фактах біографії, підриваючи їх авторитет.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи звіти уповноваженого у справах релігійних культів по Ізмаїльській області О. Остапенка та документи Ізмаїльської старообрядницької єпархії, доведено, що старообрядницьке духівництво перебувало під пильним наглядом як радянської влади, а саме представників Ради у справах релігійних культів, так і Московської старообрядницької архієпископії. Від чинних і майбутніх священнослужителів вимагали автобіографії й анкети, де зазначалося їх походження, освіта, ким і коли поставлені, військова служба, де знаходилися під час окупації, чи мають родичів за кордоном тощо, кількісний склад дворів і парафіян.

Третина священників народилися та починали свою службу церкві на території Румунії (Ф. Філіпов, Є. Сухов, І. Романов, М. Сипаткін, С. Детков, А. Романов), інші – народженні на Ізмаїльщині. Більшість священнослужителів були ставлениками білокриницького митрополита або висвячені під час перебування Ізмаїльської єпархії у складі білокриницької митрополії. Відповідно і ставлення до них було як до «румунофілів»: активно вишукували підтвердження їх «контрреволюційної діяльності», співпраці з окупаційною владою, сигуранцюю. Врешті священники А. Романов, С. Детков, І. Сосін були репресовані.

У своїх біографіях священнослужителі після приєднання Ізмаїльської області до СРСР змушені були констатувати, що будь-які зносини з родичами в Румунії припинені.

Майно священників було націоналізовано. Наприклад, священник м. Кілія І. Ісарев був чудовим виноградарем, с. Татарбунари Т. Платонов утримував заїжджий будинок, ресторан, с. Підковка П. Тупікін володів понад 2 га землі. Радянська політика націоналізації призвела до знищення великого господаря та позбавлення церкви фінансової підтримки.

Духівництво у старообрядницьких громадах користувалося завжди великим авторитетом. Після 1945 р. воно опинилося під суцільним контролем владних структур. Але й уповноважений у справах релігійних культів по Ізмаїльській області, і кишинівський єпископ Іосиф (Моржаков) вважали місцеве духівництво разом з єпископом Арсенієм неуками, фанатиками, консерваторами, румунофілами, недисциплінованими, певною мірою меркантильними особами тощо. Таке ставлення підривало авторитет старообрядницького священництва.

REFERENCES

- Akchebash, A.** (2021). Religious processes of Southern Bessarabia in 40-50s of the 19 century. *Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities. Section Historical Sciences*, 52, 9-18 [in Ukrainian].
- Akchebash, A.** (2019). Persecution of believers-activists of the Pentecostals in the city of Izmil (40-50-es of 20 century). *Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities. Section Historical Sciences*, 43, 7-15 [in Ukrainian].

⁶⁵ ДАОО. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 122. Арк. 26.

- Babenko, L.** (2011). Orthodox priesthood during the period of Nazi occupation in documents of Soviet state security agencies. *Literatura ta kultura Polissya*, 65, 253-262 [in Ukrainian].
- Berezovskaya, V.** (2015). Development of Bessarabia during the Romanian control: education and confessional aspect (1918-1940). *Journal of Ukrainian History*, 32, 31-37 [in Ukrainian].
- Bondarchuk, P.** (2019). *Religious currents in Soviet Ukraine (mid-1940s – mid-1980s): historical and religious research*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Bouros, L.** (2006). Romanian document of 1936 'Information about the Old Believers living in Bessarabia'. *Lipovane: istoriya i kultura russkikh-starobryadtsev*, 3, 115-116 [in Russian].
- Fedorova, A.** (2009). The beginning of the confrontation: the Old Believer bishops Inokenty and Feogen (20s of the 20th century). Proceedings of the Conference: 'Pivden Ukrainy: etnoistorychnyi, movnyi, kulturnyi ta relihiynyi vymiry'. Vol. 2. Odesa, pp. 356-361 [in Ukrainian].
- Fedorova, A.** (2021). The fate of the Old Believer priest Simeon Detkov (according to the Mazarakiiv Archive). Proceedings of the Conference: 'Pivden Ukrainy: etnoistorychnyi, movnyi, kulturnyi ta relihiynyi vymiry'. Vol. 8. Odesa, pp. 404-412 [in Ukrainian].
- Fedorova, A.** (2021). Izmail Old Believer Diocese in the first post-war years (1945-1947). *Antiquities of Lukomorie*, 2 (5), 124-134. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.2> [in Ukrainian].
- Fedorova, A.** (2024). Izmail Old Believer Diocese during the Second World War. In **Zharkyykh, V.Yu. & Rybka, N.M.** (Eds.). *Humanitarni vymiry voyennykh chasiv: naukovе ta filosofske osmyslennya*. Odesa: Oldi+, pp. 8-57 [in Ukrainian].
- Fedorova, A. & Prigarin, A.** (2021). Arseny Lysov – last bishop of the Ismail old belief diocese. Proceedings of the Conference: *VII International scientific-practical conference 'Old Believers: History and Modernity, Local Traditions, Russian and Foreign Relations'*. Ulan-Ude, 95-110. DOI: <https://doi.org/10.18101/978-5-9793-1674-1-95-110> [in Russian].
- Lysenko, O.** (1998). *Church life in Ukraine. 1943-1946*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NANU [in Ukrainian].
- Lysenko, O.** (2004). The State and Religious Confessions in Ukraine (1943-1945). *Aktualni problemy vitchyznyanoyi istoriyi 20 st.* Vol. 2, 155-210 [in Ukrainian].
- Marynchenko, G.** (2010). State policy regarding religion and believers in the second half of the 40s - early 60s of the 20th century. *Relihiya ta sotsium*, 1, 89-93 [in Ukrainian].
- Mykhailutsa, M.** (2004). Old Believer monasteries and monasticism in the Izmail region during the Great Patriotic War. *Lipovane: istoriya i kultura russkikh-starobryadtsev*, 1, 71-76 [in Russian].
- Mykhailutsa, M.** (2008). *The Orthodox Church in the South of Ukraine during the Second World War (1939-1945)*. Odesa [in Ukrainian].
- Mykhailutsa, M.** (2015). Curators of the church: the place of authorized representatives in the acquisition of the Russian Orthodox Church in the south of Ukraine (1944-1945). *Pivdennyi zakhid. Odesyka*, 19, 213-236 [in Ukrainian].
- Mykhailutsa, M.** (2019). *Orthodox life in Odessa: from the revolution to Stalin's nationalization (1917-1945)*. Kherson: Oldi-plius [in Ukrainian].
- Pashchenko, V.** (2005). *The Orthodox Church in a totalitarian state. Ukraine 1940 – early 1990s*. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Prigarin, A.** (2019). Autobiographical materials of the priesthood as a source for studying the entry of the Lipovans into the Soviet space (second half of the 1940s). *Kultura russkikh-lipovan v natsionalnom i mezhdunarodnom kontekste*. Bukharest, Vol. 7, 287-303 [in Russian].
- Verkhovtseva, I.** (2011). Church-state relations in the Danube region during the period of Sovietization of the region. Proceedings of the Conference: 'Pivden Ukrainy: etnoistorychnyi, movnyi, kulturnyi ta relihiynyi vymiry', Vol. 3, pp. 316-320 [in Ukrainian].
- Vladychenko, L.** (2011, September 08). To the history of the state body in matters of religion in Ukraine. *Relihiia v Ukraini*. Retrieved from <http://www.religion.in.ua/main/analitica/11836-do-istoriyi-derzhavnogoorganu-uspravax-religij-v-ukravyni.html> [in Ukrainian].
- Voinalovych, V.A.** (2005). *Party-state policy regarding religion and religious institutions in Ukraine in the 1940s – 1960s: a political discourse*. Kyiv: Svitohliad [in Ukrainian].

Таблиця 1
Список священнослужителів Ізмаїльської єпархії на 1947 р.¹

№ п/п	Місце роботи	Звання	ПІБ	Рік і місце народження	Ким і коли поставлений	Освіта	Соціальне походження	Кількість	
								дворів	осіб
1	Єпископія	Єпископ	Лисов Арсеній Пилипович	1885 Теленешти	Священник 1912 р., єп. Кирило (Політов); єпископ 1940 р., єп. Інокентій (Усов)	2 кл. російської початкової школи	робітник	-	-
2	м. Ізмаїл церква Ніколи Чудотворця	Священник	Леонов Кипріян Кондратьєвич	1899 Муравлівка	священник 1941 р., єп. Арсеній (Лисов)	3 кл. початкової школи	хлібороб	415	2027
3	м. Ізмаїл церква Різдва Христова	Священник	Белов Кондрат Яковлевич	1889 Ізмаїл	диякон і священник 1944 р., мигр. Тихон (Качалкін)	малограмотний	робітник	53	250
4	м. Ізмаїл церква Ніколи Чудотворця та єпархія	Протодиякон	Сичов Іоанн Яковлевич	1909 Ізмаїл	диякон та протодиякон 1945 р., єп. Арсеній	4 кл. початкової школи	робітник, пічник	-	-
5	м. Кілія церква Покрови Пресвятої Богородиці	протоієрей	Ісарев Андрій Афанасійович	1872 Кілія	диякон 1909 р., єп. Петро (Іванов); священник 1930 р., єп. Інокентій; протоієрей 1945 р., єп. Арсеній	Малограмотний	сільський господар	526	2087
6		священник (без парафії)	Сосін Ілля Іоакимович	1887 Оргіїв	диякон 1930 р., єп. Феоген (Акимов); священник 1934 р., мигр. Пафутій (Федосєєв)	Малограмотний	робітник		
7		священник	Колодєєв	1911	диякон і	Малограмотний	робітник		

¹ Таблиця складена автором за: МА. Ф. Іє. Спр. Ізмаїльська архієпископія. Арк. 24-26, 29, 30, 43-55; Спр. Списки церковнослужителів... Арк. 3-5; ДАОУ. Ф. Р-7746. Оп. 1. Спр. 120. Арк. 53-54.

8	м. Вилкове церква Різдва Пресвятої Богородиці	протоієрей	Онуфрій Афанасійович	Нова Некрасівка 1880 Вилкове	священник 1945 р., еп. Арсеній диякон 1909 р., еп. Кирило; священник 1936 р., митр. Пафнутій	Малограмотний	рибалка	663	3057
9		священник	Сипаткін Моїсей Маркович	1912 Свистовка	диякон 1937 р., еп. Силуян (Кравцов); священник 1941 р., еп. Арсеній	4 кл. рум. приходської школи	син священника, рибалка		2928
10	с. Приморське (Же(у)бріяни) церква Казанської Божої Матері	протоієрей (заарешт. у 1947 р.)	Детков Симеон Сильвестрович	1883 Періправа	священник 1931 р., митр. Пафнутій; протоієрей 1941 р., еп. Арсеній	4 кл. рум. поч. школи	рибалка	626	2928
11	м. Вилкове церква Святого Ніколи Чудотворця	священник	Сухов Євпсихій Евфимович	1910 Свистовка	священник 1940 р., еп. Арсеній	малограмотний, 1 кл. рум. поч. школи	рибалка	388	1935
12	с. Корячка (Мирне) церква Пресвятої Парасковії	священник	Смирнов Ананій Андронович	1897 Корячка	священник 1946 р., еп. Арсеній	2 кл. російської початкової школи	сільський господар	376	1763
13	с. Подковка церква Великомученика Димитрія	священник	Туплікін Потапій Петрович	1884 Ізмаїл	священник 1925 р., еп. Феоген	1895-1899 рр. церковно- приходська школа м. Ізмаїла	рибалка	240	1137
14	с. Муравлівка церква Покрова Пресвятої Богородиці	священник	Романов Іоанн Максимович	1900 Свистовка	диякон 1932 р., митр. Пафнутій; священник 1935 р., еп. Силуян	5 років румунської початкової школи	робітник	485	1840
15	с. Нова Некрасівка церква Введення Пресвятої Богородиці	священник	Сухов Ісидор Девевич	1910 Вилкове	диякон 1934 р., еп. Феоген; священник 1940 р., еп. Арсеній	малограмотний; навчався в монастирі	рибалка	494	2313
16	с. Стара Некрасівка церква Іоанна Богослова	священник	Філіпов Феодор Калістратович	1883 Хутір	священник 1920 р., еп. Феоген	4 кл. румунської школи	син священника, іконописець	540	3040

17	с. Коса церква Покрова Пресвятої Богородиці	священник	Морозов Петро Семеонович	1888 Коса	священник 1935 р., еп. Феоген	малограмотний	робітник	85	306
18	с. Ганнівка церква Покрова Пресвятої Богородиці	Священник	Коновалов Лука Георгійович.	1880 Ганнівка	священник 1935 р., еп. Феоген	1907-1910 – школа у м. Кременчук	сільський господар	231	891
19	с. Татарбунари церква Святих Жінок Мироносиць (на 1947 р. церква не працює)	священник	Платонов Тит Власович	1876 Вилкове	священник 1944 р., еп. Арсеній	малограмотний	рибалка, чоботар	20	60
20	с. Пряма Балка Арцизький р-н	протоіерей (заарешт. у 1946 р.)	Романов Артамон Омеляннович (вийшли у 1945 р. з Румунії)	1900	священник 1937 р., еп. Саватій Славський; протоіерей 1941 р.	малограмотний	робітник	чисельність за різними даними різниться; більша частина переселенців поселена в с. Долинівка	
21	м. Вилкове Петро- Павлівський чоловічий монастир	священноїнок	Ізотов Клімент Феодулович	1889 Вилкове	ієродиякон 1921 р., священник 1927 р., еп. Феоген	малограмотний	рибалка		4
22	с. Нова Некрасівка Свято- Архангельський чоловічий монастир	священник	Рябов Онуфрій Ліпатович	1885 Нова Некрасівка	священник 1941 р., еп. Арсеній	малограмотний	сільський господар		2
23	с. Муравлівка Жіночий монастир на честь Ускіновення Глави Іоана Предтечі	священноїнок	Сметанін Тавріон Микитович	1872 Підковка	священноїнок 1936 р., еп. Силуян	неграмотний	сільський господар		20